

Strona główna>Sprawy rodzinne i dziedziczenie>Dzieci z Ukrainy – współpraca sądowa w sprawach cywilnych

Dzieci z Ukrainy – współpraca sądowa w sprawach cywilnych

Dzieci pozbawione swojego środowiska rodzinnego z powodu rosyjskiej agresji wojskowej na Ukrainę – europejskie i międzynarodowe instrumenty mające zastosowanie w transgranicznych sprawach cywilnych.

Niniejsza nota informacyjna została przygotowana przez Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych.

Agresja wojskowa Rosji na Ukrainę budzi obawy co do sytuacji dzieci będących uchodźcami, które zostały wysiedlone z Ukrainy do Unii Europejskiej.

Problem staje się jeszcze bardziej złożony, gdy dzieci te są odseparowane od swoich rodzin – albo dlatego, że rodziny zostały w Ukrainie, albo dlatego, że są uchodźcami w innym państwie członkowskim.

Obecnie najpilniejszą sprawą jest zapewnienie ochrony tych dzieci przed ryzykiem przemocy, wykorzystywania, nielegalnej adopcji, uprowadzenia, sprzedaży lub handlu dziećmi. Z tego względu konieczne jest wykorzystanie instrumentów chroniących prawa tych dzieci.

W prawie europejskim i międzynarodowym istnieją instrumenty zapewniające ochronę dzieci, w tym specjalne przepisy dotyczące ochrony dzieci czasowo lub na stałe pozbawionych środowiska rodzinnego, w tym w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak konflikt zbrojny, oraz pomocy takim dzieciom.

Jurysdykcja

W sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej **art. 8 rozporządzenia Bruksela II bis** [1] i **art. 7 rozporządzenia Bruksela II ter** stanowią, że jurysdykcję mają sądy [2] państwa członkowskiego[3], w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt. Sądy ukraińskie zachowują jednak jurysdykcję, jeżeli dziecko miało miejsce zwykłego pobytu w Ukrainie przed wysiedleniem. Co do zasady zmiana miejsca zwykłego pobytu wymagałaby pewnego czasu, a sąd musi ustalić, czy spełnione są określone wymogi [4]. W związku z tym dziecko ukraińskie wjeżdżające na terytorium UE prawdopodobnie przez pewien czas nie będzie miało miejsca zwykłego pobytu w UE, co sprawia, że w wielu przypadkach art. 8 rozporządzenia Bruksela II bis i art. 7 rozporządzenia Bruksela II ter nie mają zastosowania.

Art. 13 ust. 2 rozporządzenia Bruksela II bis i art. 11 ust. 2 rozporządzenia Bruksela II ter przewidują jurysdykcję w oparciu o obecność dziecka w przypadku dzieci, które są uchodźcami lub które zostały wysiedlone za granicę z powodu niepokoju w swoim kraju. W art. 52 ust. 2

konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci (w związku z motywem 25 rozporządzenia Bruksela II ter) wyjaśniono jednak, że ta zasada jurysdykcyjna powinna mieć zastosowanie wyłącznie do dzieci, które przed wysiedleniem miały zwykły pobyt w jednym z państw członkowskich. Jeżeli przed wysiedleniem dziecko miało zwykły pobyt w państwie trzecim, takim jak Ukraina, zastosowanie powinna mieć przewidziana w konwencji haskiej z 1996 r. zasada jurysdykcyjna odnosząca się do dzieci, które są uchodźcami, i dzieci, które zostały wysiedlone za granicę. Ukraina i wszystkie państwa członkowskie UE są umawiającymi się stronami konwencji haskiej z 1996 r. (**Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego** [34 – Tabela statusu]).

Art. 6 ust. 1 konwencji haskiej z 1996 r. stanowi, że „[w]obec dzieci uchodźców, oraz dzieci, które wskutek rozruchów mających miejsce w ich kraju zostały przemieszczone za granicę, jurysdykcję przewidzianą w art. 5 ust. 1 posiadają organy tego umawiającego się państwa, w którym dzieci przebywają w wyniku przemieszczenia”.

Więcej informacji na temat stosowania konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci do dzieci pozbawionych opieki i odseparowanych od rodziców można znaleźć [tutaj](#) i [tutaj](#).

Art. 8 i 9 konwencji haskiej z 1996 r. oraz **art. 15 rozporządzenia Bruksela II bis** oraz **art. 12 i 13 rozporządzenia Bruksela II ter** stanowią, że jurysdykcję można przekazać sądowi lepiej umiejscowionemu dla osądzenia sprawy. W obecnej sytuacji może to dotyczyć ochrony dziecka z Ukrainy (na przykład przybywającego do UE bez opieki), w przypadku gdy właściwy organ dowie się, że dziecko ma członków rodziny w innym państwie członkowskim. W takiej sytuacji pierwsze państwo członkowskie może wystąpić o przekazanie jurysdykcji, jeżeli dziecko ma szczególny związek z drugim państwem członkowskim i jeżeli przekazanie byłoby zgodne z dobrem dziecka.

Aby lepiej zrozumieć, jak stosować rozporządzenie Bruksela II bis lub rozporządzenie Bruksela II ter, przydatne są poradniki praktyczne dostępne [tutaj](#).

Prawo właściwe

W przypadku agresji wojskowej **konwencja haska z 1996 r. o ochronie dzieci** stanowi ważny instrument dotyczący ochrony dzieci, w tym dzieci bez opieki, dzieci ubiegających się o azyl lub dzieci migrantów odseparowane od rodziców. Ukraina i wszystkie państwa członkowskie UE są umawiającymi się stronami konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci (**Haska Konferencja Prawa Prywatnego Międzynarodowego** [34 – Tabela statusu]).

Należy zauważyć, że art. 16 ust. 1 konwencji haskiej z 1996 r. stanowi, że kwestia, **komu przysługuje odpowiedzialność rodzicielska** nad dzieckiem z mocy prawa, jest regulowana prawem miejsca zwykłego pobytu dziecka, czyli prawem ukraińskim w odniesieniu do dzieci mających miejsce zwykłego pobytu w Ukrainie. To samo dotyczy przyznania odpowiedzialności rodzicielskiej w drodze porozumienia lub jednostronnej czynności prawnej (art. 16 ust. 2 konwencji haskiej z 1996 r.). Ponadto odpowiedzialność rodzicielska istniejąca na mocy prawa państwa zwykłego pobytu trwa także w przypadku zmiany miejsca zwykłego pobytu dziecka na inne państwo (art. 16 ust. 3 konwencji haskiej z 1996 r.). Wykonywanie odpowiedzialności rodzicielskiej podlega również prawu miejsca zwykłego pobytu dziecka (art. 17 konwencji haskiej z 1996 r.).

Ponadto art. 23 konwencji haskiej z 1996 r. przewiduje formalne **uznawanie** z mocy prawa wszelkich środków podjętych w innym umawiającym się państwie. W związku z tym środek ukraiński objęty zakresem konwencji zostanie automatycznie uznany w innych umawiających się państwach bez konieczności formalnego uznania. **Ukraińskie środki pozostaną zatem w mocy w UE.**

Jak wyjaśniono bardziej szczegółowo w art. 18 konwencji haskiej z 1996 r., odpowiedzialność rodzicielska, o której mowa w art. 16 konwencji haskiej z 1996 r., może zostać odebrana, a warunki jej sprawowania mogą zostać zmienione środkami podjętymi na mocy tej konwencji. Art. 15 ust. 1 konwencji haskiej z 1996 r. stanowi, że „[p]rzy wykonywaniu jurysdykcji przyznanej zgodnie z postanowieniami rozdziału II, organy umawiającego się państwa stosują przepisy własnego prawa”, w związku z czym umawiające się strony stosują w tych przypadkach swoje prawo krajowe.

Więcej informacji na temat stosowania konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci do dzieci pozbawionych opieki i odseparowanych od rodziców można znaleźć [tutaj](#) i [tutaj](#).

Współpraca między organami centralnymi

Informujemy, że funkcjonowanie ukraińskiego organu centralnego wyznaczonego na mocy **konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci** jest utrudnione i może być tymczasowo ograniczone w związku z obecną sytuacją.

W sytuacjach dotyczących współpracy między organami centralnymi państw członkowskich (na przykład dziecko umieszczone w jednym państwie członkowskim ma rodzeństwo w innym państwie członkowskim), zastosowanie mogą mieć art. 55 i 56 **rozporządzenia Bruksela II bis** [1] lub art. 80 i 82 **rozporządzenia Bruksela II ter**.

Jeżeli chodzi o opiekę zastępczą, przydatne mogłyby być również informacje opublikowane na portalu „e-Sprawiedliwość” udostępnione przez państwa członkowskie na temat procedury transgranicznego umieszczania dzieci, w tym w rodzinach zastępczych, i można je znaleźć [tutaj](#).

Aby lepiej zrozumieć, jak stosować rozporządzenie Bruksela II bis lub rozporządzenie Bruksela II ter, przydatne są poradniki praktyczne dostępne [tutaj](#).

W jaki sposób może pomóc europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych?

Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych zapewnia wsparcie we wdrażaniu unijnych instrumentów wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w codziennej praktyce prawnej. W przypadku wystąpienia konkretnego problemu w sprawie transgranicznej można skontaktować się nie tylko z organem centralnym, ale też z punktem kontaktowym europejskiej sieci sądowej w Państwie kraju. Punkt kontaktowy może na przykład zasięgnąć informacji o aktualnym statusie wniosku, pomóc dwóm sądom w nawiązaniu kontaktu lub znaleźć dane kontaktowe właściwego organu w innym państwie członkowskim UE.

[Więcej informacji o europejskiej sieci sądowej i o tym, w jaki sposób może ona pomóc](#)

[Jak znaleźć krajowy punkt kontaktowy?](#)

Przydatne linki

Informacje o prawie ukraińskim

Informacje na temat ukraińskiego prawa w zakresie ochrony dzieci i małoletnich bez opieki (217 Kb)

Apel premiera Ukrainy o zakazanie międzypaństwowej adopcji ukraińskich dzieci (92 Kb)

Pytania i odpowiedzi na temat ukraińskiego prawa rodzinnego (354 KB)

Wielojęzyczny formularz online dla ukraińskich dzieci podróżujących do Unii Europejskiej i przebywających w niej. Formularz ten umożliwia ukraińskim rodzicom lub przedstawicielom prawnym dziecka podróżującego do Unii Europejskiej zadeklarowanie, kto jest odpowiedzialny za podróżowanie z dzieckiem lub wykonywanie odpowiedzialności rodzicielskiej w stosunku do dziecka.

Organy centralne:

[Rozporządzenie Bruksela II bis](#)

[Rozporządzenie Bruksela II ter](#)

[Konwencja haska z 1996 r. o ochronie dzieci](#)

[Nota informacyjna konferencji haskiej w sprawie dzieci pozbawionych środowiska rodzinnego z powodu konfliktu zbrojnego w Ukrainie](#)

[Strona internetowa konferencji haskiej poświęcona ochronie dzieci](#)

[Stosowanie konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci do dzieci pozbawionych opieki i odseparowanych od rodziców](#)

[Sprawozdanie wyjaśniające do konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci](#)

Publikacje Europejskiej Sieci Sądowej (w tym poradniki praktyczne dotyczące stosowania rozporządzenia Bruksela II bis i rozporządzenia Bruksela II ter) można znaleźć [tutaj](#).

[Praktyczne narzędzie dla opiekunów: Tymczasowa ochrona dzieci bez opieki uciekających przed wojną w Ukrainie](#)

Komunikat Komisji Europejskiej:

[Przyjmowanie osób uciekających przed wojną w Ukrainie: Przygotowanie Europy do zaspokojenia potrzeb](#)

[Ochrona migrujących dzieci](#)

[Informacje na temat dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony](#)

[1] Od dnia 1 sierpnia 2022 r. rozporządzenie Bruksela II bis zastępuje się rozporządzeniem Bruksela II ter, ale rozporządzenie Bruksela II bis nadal ma zastosowanie, jeżeli postępowanie wszczęto przed dniem 1 sierpnia 2022 r.

[2] Zgodnie z art. 2 pkt 1 rozporządzenia Bruksela II bis i art. 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Bruksela II ter termin „sąd” obejmuje każdy organ w państwie członkowskim posiadający jurysdykcję w sprawach wchodzących w zakres stosowania tych dwóch rozporządzeń.

[3] Te dwa rozporządzenia nie mają zastosowania do Danii, która stosuje podobne przepisy jurysdykcyjne zawarte w konwencji haskiej z 1996 r. o ochronie dzieci.

[4] Odnośnie do interpretacji „miejsca zwykłego pobytu” zob. np. wyroki TSUE w sprawach: [C-523/07](#), [C-497/10 PPU](#), [C-376/14 PPU](#), [C-111/17 PPU](#), [C-512/17](#) i [C-393/18 PPU](#).

Ostatnia aktualizacja: 01/02/2023

Stroną zarządza Komisja Europejska. Informacje na tej stronie nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej, nie ponosi ona również odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane czy odniesienia na niej zawarte. Więcej informacji na temat praw autorskich odnoszących się do stron UE znajduje się na stronie „Informacje prawne”.